

Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Öğretimde Etik Sorun Yaşama Durumlarının Belirlenmesi

Determination of Nursing Students' Ethical Problems in Clinical Teaching

Seda AKUTAY¹, Özlem CEYHAN²

ÖZ

Bu çalışma hemşirelik öğrencilerinin klinik öğretimde yaşadıkları etik sorunları belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nicel araştırma desenlerinden tarama deseni kullanılmıştır. Çalışmanın ulaşılabilir evrenini bir şehirde bulunan tek devlet üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesi son sınıf hemşirelik bölümü öğrencileri oluşturmuştur. Bu çalışmada evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmış ve örneklem seçimine gidilmeden 229 öğrenci ile çalışma tamamlanmıştır. Çalışmada veriler öğrenci tanıtım formu ve "Hemşirelikte Klinik Öğretimde Etik Sorunlar Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler ilk olarak betimsel, daha sonra çıkarıma dayalı istatistik yoluyla analiz edilmiştir. Hemşirelik intörn öğrencilerinin %50,7'si klinik öğretimde etik sorun yaşadığını belirtmiştir. Öğrencilerin etik sorun yaşama durumlarına yönelik ölçek toplam puanları ile yaş, cinsiyet, klinik uygulama alanı ve etik sorun yaşama durumları karşılaştırıldığında yaş grupları ve klinik uygulama alanı açısından anlamlı sonuç bulunamazken, cinsiyet ve etik sorun yaşama durumuna göre ölçek puanlarının istatistiksel olarak anlamlı ($p<0,05$) olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin klinik ortamda yaşadıkları etik sorunların üstesinden gelebilmeleri için öğrencilerin müfredatlarında yer alan meslek etiği derslerinin öğrencilerin etik akıl yürütme becerilerini en üst düzeye çıkarmalarına yardımcı olacak şekilde düzenlenmesi önerilebilir. Araştırmanın daha büyük örneklem gruplarıyla ve çok merkezli karşılaştırmalı yöntemler ile yürütülmesi, öğrenciler adına daha etkili sonuçlara ulaşılması ve etik sorun kaynaklarına ve daha sonraki çözüm arayışlarına öncülük etmesi için önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Etik Sorunlar, Hemşirelik Öğrencisi, Klinik Öğretim

ABSTRACT

This study was conducted to determine the ethical problems experienced by nursing students in clinical teaching. This study designed as descriptive survey study. The accessible population of the study consisted of the senior nursing students of the health sciences faculty of the only state university in a city. In this study, it was tried to reach the whole universe and the study was completed with 229 students without selecting the sample. Data were collected using the student description form and "the Scale of Ethical Problems in Clinical Teaching in Nursing". The data obtained from the study were analyzed by descriptive and inferential statistics. 50.7% of nursing senior students stated that they had ethical problems in clinical teaching. When comparing the total scores of the scale regarding the students' experiencing ethical problems with age, gender, clinical application area and ethical problems, no significant results were found in terms of age groups and clinical practice, while the scale scores were statistically significant ($p<0.05$). In order for nursing students to overcome the ethical problems they experience in the clinical environment, it can be suggested that the professional ethics courses in the curriculum of the students should be arranged in a way that will help the students to maximize their ethical reasoning skills. Conducting the study with larger sample groups and multi-center comparative methods can be suggested to reach more effective results on behalf of students and lead ethical problem resources and later studies seeking solutions.

Keywords: Ethical issues, Nursing student, Clinical teaching

Etik Kurul No: 22/10/2019-108

¹Arş. Gör. Seda AKUTAY, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD., Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, sedaakutay@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2843-8392

²Doç. Dr. Özlem CEYHAN, İç Hastalıkları Hemşireliği AD., Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, ozlemceyhan06@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1869-8713

İletişim / Corresponding Author: Seda AKUTAY
e-posta/e-mail: sedaakutay@erciyes.edu.tr

Geliş Tarihi / Received: 31.03.2021
Kabul Tarihi/Accepted: 16.03.2022

GİRİŞ

Hemşirelik eğitimi, öğrencilerin birey, aile ve topluma bütüncül ve etik değerlere uygun hemşirelik bakımı verebilmelerini sağlamak amacıyla teorik ve uygulama basamaklarını kapsamaktadır.¹ Teorik bilgilerin uygulamaya aktarılması klinik öğretimle gerçekleşir. Klinik öğretim öğrencilerin sınıfta öğrendikleri bilgileri pekiştirdiği, yeni bilgilerin öğrenildiği ve öğrenim hedefleri doğrultusunda hemşirelik uygulamalarını gerçekleştirme fırsatını yakalamalarını sağlayan dinamik bir süreçtir.² Klinik öğretim hemşirelik öğrencilerinin mesleki yeterliliklerini kazanmalarını sağlaması ve onları mezuniyet sonrasında daha yetkin bir şekilde hazırlaması yönüyle de oldukça önemlidir.

Pek çok olumlu kazanım sağlayan klinik öğretim ortamı aynı zamanda karmaşık yapısından dolayı da bazı sorunların yaşanmasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle yoğun iş yükü, hasta bakım faaliyetleri ve disiplinler arası bir ortam olması yönüyle klinik öğretimde bazı sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Literatür incelendiğinde klinikte hemşirelik öğrencilerinin en sık karşılaştıkları sorunlar; farklı disiplinlerin baskısı, kliniğin karmaşık yapısı ve klinikteki sağlık personellerinin profesyonel olmayan tutum ve davranışlarına bağlı olarak öğrencilerin teorik ile uygulama arasında yaşadıkları tutarsızlıklar, klinikteki olumsuz kişilerarası ilişkiler sebebiyle kendilerini klinikte izole hissetmeleri, eğitimcilerin olumsuz öğretim teknikleri, klinikteki kalabalık öğrenci grupları ve uygulamalı eğitime uygun olmayan hasta popülasyonu gibi başlıklar altında toplanabilir.³⁻⁶

Hemşirelik eğitiminin insan odaklı olması etik kavramını daha da önemli bir hale getirmektedir. Tüm sağlık disiplinlerine benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinin de

mesleki eğitimleri süresince etik ilkeleri ve etik karar verme sürecini öğrenmeleri ve bunun sonucunda etik duyarlılık kazanmaları için etik eğitime gereksinim duyulur. Öğrencilerin karşılaştıkları etik sorunları doğru şekilde kavrayarak analiz etmesi ve etik ilkelere uygun tutum ve eylemleri benimsemelerinin yolu, mesleki eğitimlerinde etiğe uygun davranma duyarlılıklarının kazandırılmasından geçmektedir.⁷⁻⁹

Hemşirelik eğitimi entegre programlarında son sınıf öğrenciler intörlük uygulamasıyla teorik ve uygulamalı olarak bu sürece daha aktif katılım sağlayabilmektedir.⁶ İntörn hemşirelik öğrencilerinde etkin bir klinik öğretimin sağlanmasında fiziksel ortamın yanı sıra, klinik eğitimciler, klinik hemşireleri ve diğer sağlık profesyonelleriyle kurulan iletişim önemli bir yer tutar.¹⁰

Patricia Benner'in "Hemşirelik Uygulamalarında Bakım, Klinik Tecrübe ve Etik" kuramına göre uygulamalı bir disiplin olan hemşirelik, uygulama ortamındaki dinamik süreçten dolayı deneysel ve durumsal düşünmeyi gerektirmektedir. Benner, hemşirelikte pratik bilginin araştırma temelli uygulamalar yoluyla kazanıldığını ve bu uygulama bilgisini kazanırken etik davranışların da göz ardı edilemeyeceğini belirtmiştir.¹¹ Bu durum ağırlıklı olarak klinik uygulamaların yer aldığı entegre sistemle eğitim alan hemşirelik intörn öğrencilerinin klinik öğretimde farklı boyutlarda etik sorunlar yaşamalarına neden olabilmektedir.^{12, 13} Hemşirelik intörn öğrencilerinin etik sorun yaşama düzeylerini belirlemek, kliniklerde yaşanan sorunlara çözüm bulmak açısından önemlidir. Bu çalışma hemşirelik intörn öğrencilerinin klinik öğretimde etik sorun yaşama durumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

MATERYAL VE METOT

Bu araştırma, nicel araştırma desenlerinden biri olan tarama deseni kullanılarak yapılmıştır. Tarama deseni, herhangi bir konuda derinlemesine araştırmanın yapıldığı ve örneklemden elde edilen bilgilerin ulaşılabilir evrene genellendiği desendir.¹⁴ Bu çalışmada da hemşirelik bölümü son sınıf öğrencilerinin klinik öğretimde etik sorun yaşama düzeylerinin belirlenmesi amacıyla tarama deseni kullanılmıştır.

Bu çalışma 2019-2020 eğitim öğretim yılında entegre eğitim verilen bir şehirde bulunana tek devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik bölümünde intörlük uygulaması yapan öğrenciler ile yapılmıştır.

Entegre eğitim sisteminde hemşirelik öğrencileri, sağlık eğitimiyle ilgili konuları teorik bilgi, tutum ve becerileri içerecek şekilde basitten karmaşığa, sağlıktan hastalığa doğru öğrenmektedir.¹⁵ Çalışmanın yürütüldüğü devlet üniversitesi Sağlık Bilimler Fakültesi hemşirelik bölümünde 2005 yılından beri entegre eğitim sistemi uygulanmaktadır. Bu sistemde öğrenciler hemşirelik son sınıfta intörlük uygulaması kapsamında beş haftalık periyotlar şeklinde haftanın üç günü tam zamanlı (08.00-16.00) olarak klinik uygulamaya çıkmaktadır. Çalışmanın yürütüldüğü şehirde yer alan özel üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik bölümü klasik sistemle eğitim verdiği ve intörlük uygulaması olmadığı için çalışmaya dahil edilmemiştir.

Bu çalışmada örneklem seçimine gidilmeden 2019-2020 akademik yılı güz döneminde hemşirelik bölümü son sınıfta aktif kaydı olan ve intörlük uygulamasına çıkan, çalışmaya katılmaya gönüllü olan 229 öğrenci ile çalışma tamamlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veriler, ilki araştırmacı tarafından oluşturulan demografik ve etikle ilgili sorular içeren “öğrenci tanıtım formu” ve ikincisi “Hemşirelikte Klinik Öğretimde Etik

Sorunlar Ölçeği (HKÖESÖ)” kullanılarak toplanmıştır.

Öğrenci tanıtım formu; öğrencilerin yaş, cinsiyet, klinik uygulamaya çıktığı alanlar, klinik uygulamada etik sorun yaşama durumu, kendi için önemli olan etik ilkeler ve en sık etik sorun ile karşılaşan grupları belirlemeyi sağlayan yedi sorudan oluşmaktadır.¹⁶

Hemşirelikte Klinik Öğretimde Etik Sorunlar Ölçeği (HKÖESÖ)

Kırşan tarafından 2019 yılında geliştirilmiştir.¹⁶ Ölçek, 52 madde ile “Klinik Eğitimci” ve “Sağlık Profesyoneli” olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekteki maddelerin her biri “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” olacak şekilde beşli likert şeklinde düzenlenmiştir. Ölçek maddelerinde olumlu ve olumsuz ifadeler yer almaktadır. İfadelerin kodlamaları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. HKÖESÖ’nde Ters ve Düz Kodlanan Maddeler

Düz kodlanacak maddeler	2,9,12,14,16,18,22,24,33,51
Ters kodlanacak maddeler	1,3,4,5,6,7,8,10,11,13,15,17,19,20,21,23,25,26,27,28,29,30,31,32,34,35,36,37,38,39,40,41,42,43,44,45,46,47,48,49,50,52

Ölçekte bir kesme noktası bulunmayıp ölçekten alınan puan ne kadar artarsa hemşirelik öğrencilerinin klinik öğretimde etik sorun yaşama düzeylerinin o kadar düşük olduğu kabul edilmektedir. Ölçek alt boyutları ve toplamına ait minimum-maksimum puanlar ile bu çalışmanın minimum ve maksimum değerleri Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2. HKÖESÖ Minimum-Maksimum Toplam Puanlar

	Ölçekten alınacak min-maks puanlar	Öğrencilerin aldığı min-maks puanlar
Klinik eğitimci alt boyutu	21-105	36-104
Sağlık Personeli alt boyutu	31-155	50-155
Ölçek toplamı	52-260	98-257

Kırşan'ın (2019) çalışmasında ölçeğin toplam Cronbach alfa değeri 0,96, "Klinik Eğitimci" alt boyutu Cronbach alfa değeri 0,92 ve "Sağlık Profesyoneli" alt boyutu Cronbach alfa değeri 0,94 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada ise toplam Cronbach alfa değeri 0,88 olarak bulunmuştur.

Veri Toplama Süreci

Çalışmada veriler gerekli izinler alındıktan sonra araştırmacı tarafından intörn öğrencilerin klinik uygulamada olmadıkları, okulda klinikleriyle ilgili hasta temelli vaka tartışması yaptıkları zamanlarda toplanmıştır. Anket uygulaması araştırmacı ve araştırmacıdan farklı bir araştırma görevlisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere çalışmanın amacı açıklanarak bu çalışmadan elde edilen verilerden herhangi bir not almayacakları ve eksiksiz doldurmalarının önemi anlatılmıştır. Her öğrenciye veri toplama araçları dağıtılarak yüzyüze görüşme yöntemi ile veriler toplanmıştır. Her bir

öğrencinin anketleri yanıtlaması yaklaşık 15-20 dakika arasında sürmüştür.

İstatistiksel Analiz

Araştırmadan elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 24.0 istatistiksel paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Tüm analizlerde $p < 0,05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Çalışmadan elde edilen verilerin öncelikle betimsel analizi yapılmıştır. Katılımcıların ölçekten aldıkları puanların medyan, bir ve üçüncü çeyreklik değerleri (Q25-75), kurtosis (basıklık) ve skewness (çarpıklık) değerleri ve Kolmogorov-Smirnov normallik testleri yapılmıştır. Çalışmada Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın verileri toplanmadan önce Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu onayı (karar no ekle: 22/10/2019-108) alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerden, çalışmada toplanan verilerin sadece bilimsel amaçla kullanılacağı, kişisel verilerin paylaşılmayacağı şeklinde açıklama yapıldıktan sonra yazılı ve sözlü onamları alınmıştır.

Araştırmanın Kısıtlılıkları

Çalışmanın sadece bir fakültede yürütülmüş olması ve araştırma sonuçlarının sadece örnekleme yer alan öğrencilerin görüşleri /yanıtları ile sınırlı olması araştırmanın kısıtlılığdır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması $21,90 \pm 1,17$ olup, %46,3'ü 21 yaş ve %69,4'ü kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Öğrencilerin %15,7'sinin genel cerrahi servisinde klinik uygulama yaptıkları ve %50,7'sinin klinik uygulama sırasında etik sorun yaşadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin %19,4'ü yarar sağlama ilkesini en önemli etik ilke olarak benimsediklerini belirtmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %20,2'si hekimlerle, %20,1'i ise

hemşirelerle kliniklerde en sık etik sorun yaşadıklarını belirtmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Hemşirelik Öğrencilerinin Tanımlayıcı Özellikleri

Tanımlayıcı Özellikler	n	%
Yaş ortalaması (Ort.± ss.)	21,90±1,17	
Yaş grupları		
21 yaş	106	46,3
22 yaş	76	33,2
23 yaş ve üzeri	47	20,5
Cinsiyet		
Kadın	159	69,4
Erkek	70	30,6

Tablo 3. (Devamı)

Uygulama yapılan klinikler	Genel Cerrahi	36	15,7
	Genel Cerrahi Yoğun Bakım	17	7,4
	Ortopedi	31	13,5
	Beyin Cerrahi	20	8,7
	Beyin Cerrahi Yoğun Bakım	16	7,0
	Kalp Damar Cerrahi	21	9,2
	Kalp Damar Cerrahi Yoğun Bakım	16	7,0
	Üroloji	19	8,3
	Acil	15	6,6
	Göğüs Cerrahi	22	9,6
Göğüs Cerrahi Yoğun Bakım	16	7,0	
Etik sorun yaşama durumu	Evet	116	50,7
	Hayır	113	49,3
Önemsenen etik ilkeler*	Yarar sağlama	366	19,4
	Özerkliğe saygı	158	8,4
	Adil olma	178	9,4
	Zarar vermeme	203	10,8
	Yaşama saygı gösterme	186	9,9
	Aydınlatma ve onam alma	148	7,9
	Dürtüst olma	167	8,9
	Mahremiyete saygı duyma	186	9,9
	Sır saklama	140	7,4
Ayrımcılıktan kaçınma	153	8,1	
Öğrencilerin sık etik sorun yaşadığı kişi/kişiler*	Hekim	179	20,2
	Hemşire	178	20,1
	Diğer sağlık personeli (yaşlı bakımı, diyaliz, acil tıp teknikeri vd.)	99	11,2
	Diğer personel (tıbbi sekreter, klinik destek ekibi vd.)	107	12,1
	Hasta	130	14,7
	Hasta yakınları	149	16,8
Klinik eğitmeni	44	5,0	

*Birden fazla yanıt verilmiştir.

Hemşirelik öğrencilerinin bazı tanımlayıcı özellikleri ile ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanlarının karşılaştırılmasında cinsiyet ve etik sorun yaşama durumuna göre ölçek puanlarının istatistiksel olarak anlamlı ($p<0,05$) olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Hemşirelik öğrencilerinin klinik öğretimde etik sorun yaşama durumlarını saptamak amacı ile yapılan bu çalışmada öğrencilerin %50,7'si etik sorun ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Gümüşler Başaran'ın (2020)¹⁷ hemşirelik öğrencileri ile yaptığı bir çalışmanın sonuçları da araştırmamıza benzer şekilde öğrencilerin %54,7'sinin klinik uygulama sırasında etik sorunlarla karşılaştığını ortaya koymuştur. Hastalara tedavi ve bakım hizmetlerinin verildiği klinik ortamların karmaşık ve insan odaklı birçok faktörün olması nedeni ile birçok etik sorunla karşılaşabilmektedir.

Öğrencileri meslek hayatına hazırlayan klinik uygulama alanları aynı zamanda çalışma hayatları boyunca karşılaşacakları

etik sorunlar karşısında sergileyecekleri tutumlar konusunda da yol göstericidir. Öğrenciler hemşirelik eğitimi boyunca mesleki değerler doğrultusunda yetiştirilmesine rağmen uygulama alanlarında çeşitli faktörlerden kaynaklanan zorluklar nedeniyle etik sorunla karşılaştıklarında sessiz kalabilmekte ve bu sorunları göz ardı etmek durumunda kalabilmektedirler.¹²⁻¹⁸ Callister ve ark.'nın (2009) lisans hemşirelik öğrencileri ile yaptığı bir çalışmada hemşirelik öğrencilerinin etik sorun yaşadıkları, ancak bunu ifade etmekten çekindikleri, konuşmaları gerektiğinde kendilerini güvende hissetmeyip sessizliği tercih ettikleri belirlenmiştir.³ Akın Korhan ve ark.'nın (2018) çalışmasında da öğrencilerin karşılaştıkları etik sorunlarla sessiz kalarak başetmeye çalıştıkları belirlenmiştir.¹² Bu durumun öğrencilerin etik sorunlarla karşılaştıklarında sağlık personelleri tarafından tavır alınması, öğrencinin kendini risk altında hissetmesi, klinik eğitici tarafından not korkusu yaşaması ve sağlık personelinin bundan dolayı zarar görmesi gibi çeşitli çevresel faktörlerin etkisinde kalmalarından¹⁹ kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonuçlarımıza göre öğrenciler klinik uygulamaları sırasında en sık etik sorun yaşadıkları meslek grubunu hekim ve hemşireler olarak ifade etmişlerdir. Literatür incelendiğinde bu çalışma bulguları ile benzer sonuçlara rastlanmaktadır.^{4, 12, 20} Akın Korhan ve ark. (2018) hemşirelik öğrencileri ile yaptıkları benzer bir çalışmada bu öğrenci hemşirelerin en çok etik sorun yaşayan meslek grubunu hekim ve hemşireler olarak ifade etmişlerdir.¹² Haahr ve ark. (2020) klinik uygulamada hemşireler tarafından tanımlanan ve deneyimlenen etik ikilemleri ortaya koydukları literatür derlemesinde hemşirelerin anlamasalar veya desteklemeseler bile verilen hekimlerin hastalarla ilgili aldıkları tıbbi kararları takip etmek zorunda kaldıkları ve etik ikilem yaşadıkları durumlarda ise moral distres yaşadıkları belirtilmektedir.²¹

Tablo 4. Hemşirelik Öğrencilerinin Tanımlayıcı Özellikleri ile HKÖESÖ Puanları Arasındaki İlişki

Tanımlayıcı Özellikler	Ölçek toplam puan ortancası	Klinik Eğitimi alt boyutu toplam puan ortancası	Sağlık Personeli alt boyutu toplam puan ortancası
	Ortc (Q25- Q 75)	Ortc.(Q25- Q 75)	Ortc.(Q25- Q 75)
Yaş grupları			
21 yaş	192,00(162,75-213,50)	76,50(65,00-86,00)	115,50(94,25-128,00)
22 yaş	192,50(156,50-215,25)	76,00(66,00-86,00)	116,00(94,25-128,00)
23 yaş ve üzeri	196,00(167,00-214,00)	78,00(66,00-91,00)	115,00(96,00-125,00)
p*	0,989	0,810	0,983
Cinsiyet			
Kadın	195,00(172,00-217,00)	77,00(66,00-89,00)	118,00(101,00-128,00)
Erkek	178,50(134,75-208,25)	73,50(60,00-84,00)	110,50(75,00-125,00)
p**	0,007	0,021	0,009
Uygulama yaptığı klinik			
Genel Cerrahi	182,00(143,00-201,25)	71,50(63,50-85,25)	106,00(79,75-123,00)
Genel Cerrahi Yoğun Bakım	200,00(180,25-212,00)	80,50(68,00-89,50)	118,00(104,75-125,00)
Ortopedi	190,00(161,25-202,00)	74,00(63,50-82,25)	116,00(99,50-122,25)
Beyin Cerrahi	190,00(155,00-206,00)	70,00(64,50-77,00)	114,00(91,00-127,50)
Beyin Cerrahi Yoğun Bakım	218,00(198,00-235,00)	84,00(71,00-91,00)	136,00(121,00-148,00)
Kalp Damar Cerrahi	190,00(171,00-216,00)	77,00(72,50-87,00)	11,00(98,50-128,00)
Kalp Damar Cerrahi Yoğun Bakım	206,00(174,50-224,50)	79,50(69,75-93,00)	121,00(105,50-134,50)
Üroloji	189,00(150,00-209,00)	75,00(65,00-86,00)	116,00(88,00-128,00)
Acil	194,00(166,50-215,25)	77,00(63,00-94,50)	119,50(93,75-125,25)
Göğüs Cerrahi	196,00(164,25-223,00)	83,50(65,25-92,25)	113,00(95,50-134,25)
Göğüs Cerrahi Yoğun Bakım	220,00(191,00-228,00)	83,00(77,00-93,00)	128,00(114,00-142,00)
p*	0,116	0,126	0,111
Etik sorun yaşama durumu			
Evet	183,00(150,00-199,75)	72,50(63,25-81,00)	112,50(85,00-122,00)
Hayır	202,00(177,00-221,00)	81,00(67,00-89,00)	121,00(105,00-135,00)
p**	0,000	0,000	0,000

Ortc: Ortanca, Q25-Q75: 1. ve 3. çeyreklik değerleri, *Kruskall Wallis testi, ** Mann Whitney U testi

Etik sorunlar tıbbi eylemi en doğru şekilde sürdürmenin belirsizleştiği, değer sorunlarının yaşandığı karmaşık süreçlerdir.²²Klinik ortamda hasta ve hasta yakınlarıyla en çok ilişki içinde olan bu iki meslek grubunun etik sorun yaşamaları doğal bir sonuçtur.

Çalışmada öğrencilerin önemli buldukları etik ilkelerin ilk sırada yarar sağlama (%19,4) daha sonra zarar vermeme (%10,8) ilkesi olduğu belirlenmiştir. Küçük ve ark. (2017) çalışmalarında hemşirelik öğrencilerinin en çok benimsedikleri etik ilkenin yarar sağlama ilkesi (%23,5) olduğunu belirlemişlerdir.²³ Öğrencilerin lisans eğitimleri boyunca gerek teorik dersler gerekse klinik uygulamaları sırasında sıklıkla bu ilkeleri duymaları, hemşirelik mesleğinin özünde insana yardım ve zarar vermeme olması ve öğrencilerin bu değerlerle eğitim görmeleri özellikle bu ilkeleri daha fazla

önemsemelerinin nedenleri olarak düşünülmektedir.

Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Öğretimde Etik Sorunlar Ölçeği ile bazı sosyo-demografik özellikleri arasındaki ilişki incelendiğinde, yaş ve klinik uygulama alanına göre ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken, kadın cinsiyetinde olanların ölçek puanlarının daha yüksek olduğu ve daha az etik sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Özyer ve Azizoğlu (2010) cinsiyetin bireylerin etik tutumuna etkisini inceledikleri çalışmada, erkeklerin görece etik alt boyutunda daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu yani erkeklerin etik kararlar açısından daha fazla ben merkezli olabildiği sonucunu ortaya koymuştur.²⁴ Salar ve arkadaşları (2016)'nın yaptığı çalışmada kadınların erkeklere göre etik duyarlılığının daha yüksek olduğu ve daha az etik sorun yaşadığı saptanmıştır.²⁵ Cinsiyet ile etik sorunlara yaklaşım arasında bir ilişki

olmadığını ifade eden çalışmalar da mevcuttur²⁶. Çalışmamızda kadınların daha düşük etik sorun yaşadığı literatürle benzerlik göstermektedir. Ayrıca öğrencilerden etik sorun yaşadığını belirtenlerin ölçek toplam puanları etik sorun yaşamadığını söyleyenlere göre daha düşük bulunmuştur. Bunun yanı sıra çalışmada öğrencilerin HKÖESÖ alt boyut puan ortalamalarına bakıldığında da sağlık personeli alt boyut puan ortalamalarının ve klinik eğitimci alt boyut puan ortalamalarının etik sorun yaşayanlarda daha düşük çıkması ölçeğin

genel puan ortalaması ve alt boyutları arasında tutarlılık olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınan puan düştükçe bu alanlarda öğrencilerin etik sorun ile karşılaştıkları görülmektedir. Öğrencilerin klinik uygulama alanlarında klinik eğitimci ve sağlık personelleri ile daha çok etkileşimde bulunmaları etik sorunu en çok bu grupla yaşamalarının bir nedeni olarak düşünülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin yarısının klinik öğretim ortamlarında etik sorun yaşadıkları, özellikle erkek öğrencilerin kadınlara göre daha yüksek etik sorunlarla karşılaştıkları saptanmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda; hemşirelik öğrencilerinin klinik ortamda yaşadıkları etik sorunların üstesinden gelebilmeleri için öğrencilerin müfredatlarında yer alan meslek etiği derslerinin öğrencilerin etik akıl

yürütme becerilerini en üst düzeye çıkarmalarına yardımcı olacak şekilde klinik uygulamada karşılaşılabilecekleri vakalarla desteklenerek düzenlenmesi önerilebilir. Araştırmanın daha büyük örneklem gruplarıyla ve çok merkezli karşılaştırmalı yöntemler ile yürütülmesi, öğrenciler adına daha etkili sonuçlara ulaşılması ve etik sorun kaynaklarına ve daha sonraki çözüm arayışlarına öncülük etmesi için önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. İbrahimoglu, Ö, Mersin, S. ve Saray Kılıç, H. (2019). "Hemşirelik Eğitim Müfredatı ve Öğrenme Çıktıları". Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 9 (1), 12-16.
2. Ateş, N, Güçlüel, Y, Pirecioğlu, M, Güngörmüş, E. ve Yıldırım, A. (2017). "İntörn Klinik Uygulama Programına Yönelik İntörn Hemşire, Rehber Hemşire ve Klinik Sorumlu Hemşiresinin Görüş ve Önerileri". Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, 19 (3), 1-11.
3. Callister, L.C, Luthy, K.E, Thompson, P. and Memmott, R.J. (2009). "Ethical Reasoning in Baccalaureate Nursing Students". Nursing Ethics, 16 (4), 499-510.
4. Cameron, M.E, Schaffer, M. and Park, H.A. (2001). "Nursing Students' Experience of Ethical Problems and Use of Ethical Decision-Making Models". Nursing Ethics, 8 (5), 432-447.
5. Polat, Ş, Ayyıldız Erkan, H, Çınar, G. ve Afşar Doğrusöz, L. (2018). "Bir Üniversite Hastanesinde Klinik Uygulama Yapan Öğrenci Hemşirelerin Uygulama Alanlarına Yönelik Görüşleri". Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi, 5 (2), 64-74.
6. Yılmaz, M, Çetin, Ç, Egelioglu Çetışli, N, Ünsal Avdal E. ve Tokem, Y. (2018). "Hemşirelik Öğrencilerinin ve Hemşirelerin İntörnlüğe İlişkin Görüşleri". Pamukkale Tıp Dergisi, 11 (3), 329-336.
7. Dinç, L. and Görgülü, R.S. (2002). "Teaching Ethics in Nursing". Nursing Ethics, 9 (3), 259-268.
8. Göçmen Baykara, Z, Çalışkan, N. ve Karadağ, A. (2014). "Vaka Analiz Yönteminin Hemşirelik Öğrencilerinin Etik Sorun Değerlendirme Becerilerine Etkisi". International Journal of Human Sciences, 11 (1), 236-255.
9. Woods, M. (2005). "Nursing Ethics Education: Are We Really Delivering the Good(s)?" Nursing Ethics, 12 (1), 5-18. <https://doi.org/10.1191/0969733005ne7540a>.
10. Şentürk Erenel, A, Dal, Ü, Kutlutürkan, S. ve Vural, G. (2008). "Hemşirelik Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin ve Hemşirelerin İntörnlük Uygulamasına İlişkin Görüşleri". Sağlık Bilim Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 16-25.
11. Gül, Ş. (2017). "Patricia Benner: Hemşirelik Uygulamalarında Bakım, Klinik Tecrübe ve Etik". In: A. Karadağ, N. Çalışkan, Z. Göçmen Baykara (Ed.). Hemşirelik Teorileri ve Modelleri (678-698). İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık.
12. Akın Korhan, E, Ceylan, B, Üstün, Ç. ve Kırşan M. (2018). "Hemşirelik Öğrencileri Gözüyle Klinik Alanda Etik Sorunlar". Ege Tıp Dergisi, 57 (2), 75-81.
13. Akıncı, N. ve Çelebi, C. (2019). "Cerrahi Hemşireliğinde Etik İlkeler". Social Sciences Studies Journal, 5 (29), 272-277. <http://doi.org/10.26449/sss.1225>
14. Fraenkel, J.R, Wallen, N.E. and Hyun, H.H. (2018). "How to Design and Evaluate Research in Education". New York: McGraw-Hill.

15. Uysal Toraman, A, Bayık Temel, A, Kalkım, A. ve Erkin Balyacı, Ö. (2013). "Klasik ve Entegre Eğitim Modeli ile Öğrenim Gören Hemşirelik Öğrencilerinin Araştırmaya Yönelik Tutum ve Farkındalıkları". Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 6 (3), 132-138.
16. Kırşan, M. (2019). Hemşirelikte Klinik Öğretimde Etik Sorunlar Ölçeği Geliştirme. Yüksek Lisans Tezi. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
17. Gümüşler Başaran, A. (2020). "Hemşirelik Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin İntörnlük Uygulamasında Karşılaştığı Sorunlar, Tutumları ve Etik Açısından Değerlendirmeleri". Eurasian Journal of Health Sciences, 3 (3),177-183.
18. Iacobucci, T.A, Daly, B.J, Lindell, D. and Griffin, M.Q. (2013). "Professional Values, Self-Esteem and Ethical Confidence of Baccalaureate Nursing Students". Nursing Ethics, 20 (4), 479-490.
19. Sarı, D, Baysal, E, Güneş Çelik, G. and Eser, İ. (2018). "Ethical Decision Making Levels of Nursing Students". Pakistan Journal of Medical Sciences, 34 (3), 724-729.
20. Park, H.A, Cameron, M.E, Han, S.S, Ahn, S.H, Oh, H.S. and Kim, K.U. (2003). "Korean Nursing Students' Ethical Problems and Ethical Decision Making". Nursing Ethics, 10 (6), 638-653.
21. Haahr, A, Norlyk, A, Martinsen, B. and Dreyer, P. (2020). "Nurses Experiences of Ethical Dilemmas: A Review". Nursing Ethics, 27 (1), 258-272.
22. Yıldırım, G. ve Kadioğlu, S. (2007). "Etik ve Tıp Etiği Temel Kavramları". Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 29 (2), 7-12.
23. Küçük, S, Uysal, N, Çakırer Çalbayram, N, Kahriman, İ, Altundağ, S. ve Göneç, İ. (2017). "Hemşirelik Öğrencilerinin Etik Karar Verme Düzeyleri ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi". Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, (3), 157-162.
24. Özyer, K. ve Azizoğlu, Ö. (2010). "Demografik Değişkenlerin Kişilerin Etik Tutumları Üzerindeki Etkileri". Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6 (2), 59-84.
25. Salar, A.R, Zare, S. and Sharifzadeh, E. (2016) "The Survey of Nursing Students' Ethical Sensitivity". Biology and Medicine, 8 (5), 1-4.
26. Bayrak Aykan, E, Eren Fidancı, B. ve Yıldız D. (2019). "Hemşirelik Öğrencilerinde Ahlaki Olgunluk ve Etik Duyarlılığın Değerlendirilmesi". SBÜ Hemşirelik Dergisi, 1 (2), 84-91.